

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ
FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR GRAFICKÉHO DESIGNU 1
GRAPHIC DESIGN STUDIO 1

MEMETODOLOGIE
MEMETHODOLOGY

DIPLOMOVÁ PRÁCE
MASTER'S THESIS

AUTOR/KA PRÁCE
AUTHOR

BcA. Jakub Polách

VEDOUCÍ PRÁCE
SUPERVISOR

doc. Mgr. Václav Magid

BRNO A INTERNET 2022

Memetodologie

Teze diplomové práce

Abstrakt

Vizuální komunikace se s dostupností grafických editorů a rozvojem sociálních sítí dostala do stavu, kdy se obrázky zásadní pro kulturní, společenské nebo politické dění vytváří uvnitř internetových subkultur. Vizuální umělci nebo grafičtí designéři s akademickými tituly jejich aktivitu potom pouze tematizují nebo je přímo exploatují na zdech nebo objektech uložených v kamenných institucích, mezi něž patří také školy umění a designu. Ty se dají charakterizovat jako trhem poháněná rekombinace fragmentovaných zadání, dovedností, hostů, přednášek nebo pseudo-konferencí, jejichž povaha je podřízena základnímu nastavení algoritmů digitálních platforem. Školy plní roli rozšíření internetového prohlížeče místo toho, aby se samy staly prohlížeči. Paradoxní je, že výstupy intenzivního tréninku, které jsou součástí tohoto nepřetržitého, pasivně přijímaného infotainmentu konzumně-randomizovaného přístupu ke vzdělávání, nejdou samy o sobě zužitkovat – roli nehraje formální kvalita výstupů, ale jejich šikovné zapletení do sociálního tkaniva účelových vztahů. Diplomová práce proto vychází z předpokladu, že odbornost může mít extrémně nízké obrazové rozlišení – ukazatelem v orientačním systému nemusí být vektorová šipka, ale může jí být třeba interpretace marxismu na TikToku. Diplomová práce tyto a další přístupy nechce jenom tematizovat, ale aktivně se na nich podílet skrze formování memetologie jako formálně i obsahově inkluzivního open-source sdělovacího prostředku.

Klíčová slova

meme, alt-right, chan, wojak, žabák pepe, doomer, ironie, hate-speech, studentská hnutí, neoliberální vzdělávací reformy, všeobecný intelekt, automatizace

Abstract

With the accessibility of graphic editors and the development of social media, visual communication has reached a state where images that are important for cultural, social or political events are created by internet subcultures. Visual artists or graphic designers with academic degrees then just thematize their activity or directly exploit them on walls or objects housed in brick-and-mortar institutions, which include art and design schools. These can be characterized as a market-driven recombination of fragmented assignments, skills, guests, lectures or conferences, the nature of which is subordinated to the automated algorithm configuration of digital platforms. Schools fulfil the role of browser extensions instead of becoming browsers themselves. Paradoxically, the outputs of intensive training that are part of this non-stop, passively received infotainment of a consumer-randomized approach to education cannot be capitalized on by themselves – it is not the formal quality of the outputs that plays a role, but their skillful entanglement in the social fabric of purposeful relationships. The thesis therefore draws on the assumptions that expertise can have extremely low visual resolution, that a pointer in an orientation system may not be a vector arrow but an interpretation of Marxism on TikTok. The thesis may not only thematise these and other approaches but actively participate in them through the formation of memethodology as a formally and content-inclusive open-source medium.

Keywords

meme, alt-right, chan, wojak, Pepe the Frog, doomer, irony, hate-speech, student movement, neoliberal education reforms, general intellect, automatization

Zařazení diplomové práce do kontextu studijního oboru

Hlavním tématem diplomové práce Memetologie je vliv internetových memů na formování společenských systémů, v užším měřítku na schopnosti kritického myšlení a na míru radikalizace internetových uživatelů. Motivace pro výběr tématu a jeho a specifikace souvisí s tím, jak je v kontextu fungování Ateliéru grafického designu 1,¹ kde jsem posledních šest let studoval, chápáno slovo designér. Je zde odmítána představa, podle níž designér na vysoké škole trénuje kresbu nebo digitální řemeslné schopnosti a následně je uplatňuje v projektech klienta. Ateliér grafického designu 1 je naopak vnímán jako prostor, kde se student jako designér může naučit orientovat v celospolečenských tématech a kontextuálně si osvojovat řemeslné a jiné znalosti nebo schopnosti, které aktuálně vyžaduje jeho vlastní projekt nebo téma.

V rámci Ateliéru grafického designu 1 jsem společně s Kateřinou Srbovou a Janem Suchým součástí projektu Glossy Research. Ten aktuálně funguje jako publikační platforma, na níž bude diplomová práce zveřejněna:

Co je to Glossy Research? To zatím nevíme, ale když jsme dokončovali naše bakalářské práce, spojovalo je, že jsme v ateliéru designu na umělecké fakultě nevytvářeli jasně vymezené produkty, obrázky nebo služby. Místo toho nám šlo o dlouhodobější reflexi kategorií označovaných jako módní nebo grafický design. Snažili jsme se zaujmout kritický odstup od hledání individuální jedinečnosti, originality, autenticity nebo důrazu na odlišnost sebe a své práce jako konkurenční výhody. Tato a další oborová témata nevnímáme jako vlastnosti, které je potřeba si dříve nebo později osvojit a přizpůsobit se jim, ale jako omezující parametry (vzdělávacího) systému, který má mnohem širší potenciál. Glossy Research aktuálně funguje jako skupinový projekt, v němž uvažujeme nad formami dlouhodobé, obsahově i ekonomicky udržitelné spolupráce. Mezi navrhování radíme způsoby komunikace v širším týmu, přístup ke sběru dat, kódování, webdesign, formulaci textových sdělení nebo jejich propojení s audiovizuálním obsahem a tvorbu nových webových komponentů ve chvílích, kdy to dává smysl. Nevytváříme další webovou šablonu, kterou je potřeba plnit a dodržovat, ale snažíme se navrženou strukturu modifikovat podle toho, jakým způsobem chceme konkrétní informace sdělovat nebo dál rozvádět.²

Hodnotové vymezení tohoto a dalších ateliérových projektů souvisí minimálně v prostředí designérských škol s romantizující představou o tom, že student na konci studia přichází s přelomovým ozubeným kolečkem, které zaklapne (nebo gradientem, který se prolne) v přechodu mezi studiem a pracovním trhem. Vůči této představě se vymezují. Po obhájení diplomové práce nemám ambici stát se úspěšným absolventem, ale zůstat aktivním členem kolektivu, jemuž umělecká fakulta a částečná nezávislost na tomto prostředí umožňuje s přístupem ke vzdělávání experimentovat.

1 AGDX, "Koncepce Ateliéru grafického designu 1", *FaVU VUT*, dostupné [online](#). vyhledáno 24. 7. 2020 (datum platné pro všechny další poznámky).

2 Pracovní verze sekce About pro [glossyresearch.org](#).

Zařazení diplomové práce do kontextu vlastních témat

Svoji bakalářskou práci³ jsem uvedl popisem přípravy a zveřejnění obrázkové montáže na instagramovém účtu @disscours.⁴ Její text jsem následně odvíjel od důsledků, které zveřejnění tohoto obrázku přineslo. V té době jsem sbíral obsah pro časopis o grafickém designu, který měl sloužit jako katalogizace mojí memetické praxe a teoretických pokusů zprostředkovat chybějících témata oborového diskurzu, jako je mýtus o autorství v reklamě, toxicita kompetitivního prostředí v rámci výuky ve vysokoškolských ateliérech, validace akademických odborníků skrze korporátní soutěžní agentury nebo univerzitní adorování pracovního trhu, na němž se po škole uplatní jen hrstka absolventů. Tato a další témata jsem chtěl probrat v rozhovoru s několika odborníky, mezi než patřil grafický designér Eric Hu. K rozhovoru ale nedošlo a koncept časopisu se rozpadl.

Bylo jaro 2019, v USA během první vlny koronavirové pandemie probíhaly protesty hnutí Black Lives Matter proti policejní brutalitě a já jsem si v této době udělal srandu z instagramového příspěvku, který měl ambice podílet se na řešení dílčích problémů způsobených systémový rasismem. Bohužel jsem se trefil do obrázku, jehož autorkou byla nebinární černoška, Eric Hu náš rozhovor zrušil a moji aktivitu exemplárně potrestal. Protože jsem mu kvůli psaní akademické práce prozradil identitu částečně anonymizovaného instagramového účtu, použil můj příspěvek jako příklad privilegovaného středoevropského studenta, který za vším vidí design a během studia si utahuje z utlačovaných nebinárních Afroameričanů místo toho, aby jim jakkoliv pomohl. V bakalářské práci jsem reakce Erica Hu s krátkodobým odstupem reflektoval, rozebíral jsem virální dosah mého příspěvku a problematizoval jsem různé roviny internetové pomoci. Jako skutečný strukturální problém jsem označil prezentační platformy, které pomáhají udržovat nerovné podmínky, díky nimž nebinární černocho kreslíci graffiti na předměstí Louisiany nemůže mít v dnešním pojetí vzdělávacího systému stejnou startovní pozici jako student typografického ateliéru švýcarské Écal.

Snaha měnit společenský systém skrze požadavky na zrušení policie nebo označování utlačovaných jedinců postupně z internetových příspěvků mediálně známých grafických designérů vymizela a v mnohých případech ji nahradilo třeba experimentování s kryptoměnami. Z mého instagramového účtu se stalo mrtvé odkladiště oborových frustrací, kde se případné diskuze odvíjí od poukázání na to, že „my přece víme, kdo jsi“.

3 Jakub POLÁCH, “Výstup: coolervoucí důkazní materiál akademicko-onlinové validace”, *glossyresearch.org*, dostupné [online](#).

4 @disscours, *Instagram*, dostupné [online](#).

Zatímco bakalářská práce sloužila jako snaha zprostředkovat vlastní názor na obor, který jsem prostřednictvím memů po dobu prvních čtyř let studia glosoval, v diplomové práci se už na produkci memů tematizující prostředí designérských škol nesoustředím. Nyní mě primárně zajímá tvorba jedinců a kolektivů tvořících obrázky, jejichž dosah v konkrétních případech mnohonásobně předčil práci lidí, kteří jsou v prostředí škol designu pokládáni za odborníky.

Dobrym ilustrativním příkladem vymezení tématu práce je srovnání podoby a vlivu prezidentských kampaní Hillary Clinton a Donalda Trumpa, které v práci několikrát zmiňuji. Zatímco kampaň Clinton si najala grafického designéra Michaela Bieruta⁵ a písmolijna Sharp u této příležitosti překreslila jedno ze svých písem,⁶ Trumpův slogan Make America Great Again byl vysázený systémovým Times New Roman a k autorství barvy MAGA kšiltovky nebo barvy písmen se nikdo nepřihlásil. Šíření Trumpovy kampaně nebylo limitováno délkou směn najatých marketingových specialistů, ale dobrovolně se na ní podíleli uživatelé, u nichž témata prezidentského kandidáta rezonovala.

Na velmi zjednodušeném shrnutí přístupů obou prezidentských kandidátů se snažím naznačit, že grafický design díky široké dostupnosti digitálních nástrojů nemusí nutně fungovat jako disciplína, kterou přichází realizovat univerzitně vykreslený odborník. Produkce a šíření obrázků je v mnoha případech pouze doprovodným jevem vyjadřování konkrétních uživatelských skupin. Abychom pochopili jejich vliv a fungování v širším kontextu, nemůžeme se vztahovat pouze k tomu, jak jejich výstupy vypadají.

5 Michael BIERUT, "I'm With Her", *Design Observer*, dostupné [online](#).

6 Sharp Type, "Hillary Clinton & Sharp Sans", *sharptype.co*, dostupné [online](#).

Vymezení pojmu internetový meme

První použití slova meme je připisováno britskému evolučnímu biologovi Richardu Dawkinsovi, který jej v roce 1976 ve své knize *Sobecký gen* používal jako metaforu pro uplatnění darwinovských evolučních teorií jinde, než v genetice. Se vzrůstající popularitou slova meme se v osmdesátých letech částečně proměnil jeho význam, když s ním začal obor memetika pracovat jako s evolučním modelováním přenosu informací v kultuře.⁷ Texty zabývající se memetikou tak ve většině případů pracují s typizací, podle níž jsou memy zobecňovány jako prostředky mezilidské komunikace.

S rozvojem internetu, popularitou sociálních sítí a širokou dostupností grafických editorů se rozšířily i možnosti pro tvorbu obrázkových, zvukových nebo jiných koláží, na jejichž vzniku a cirkulování se může podílet kdokoli s přístupem k internetu. Ve své práci se zaměřuji na příklady, v nichž této možnosti využívají jedinci, jejichž hlas by v jiném případě možná tak silně slyšet nebyl – obyčejný člověk nemusí diskutovat pod články nebo argumentovat v jinak přednastaveném nebo regulovaném prostředí. Produkce memů v tomto ohledu funguje jako konkurence mediální sféry. Dochází tak k situacím, kdy se uživatelé internetu nevymezují vůči produkci tradičních médií, ale naopak tradiční média se snaží pochopit, co se děje na internetu.

Alt-right a radikální chany

V souvislosti se silou memetické náказы příspěvků, které podle některých autorů dostaly Trumpa do Bílého domu, se nejčastěji zmiňuje postavička žabáka Pepeho – kresba z komiksu ilustrátora Matta Furieho, z níž příznivci alt-right udělali poznávací znak svých ironických nebo přímo rasistických a anti-semitských vtipů šířících se přes internetová fóra 4chan nebo 8chan.⁸ V diplomové práci se mj. soustředím na vznik a postupnou radikalizaci postavičky Wojaka, která v souvislosti s extremistickými postoji není zmiňovaná tak často, jako žabák Pepe. Vyskytuje se sice v obdobném rozsahu, slouží ale k vyjádření postojů více různým ideovým skupinám. Zatímco Pepe je symbolem suverénního vystupování a svými ironickými poznámkami se dovede dostat lidem pod kůži, Wojak představuje jedince, kteří si připadají neschopní a dostávají se do stavů, které sami nedovedou kontrolovat. Když si tito uživatelé z někoho dělají srandu, jsou Pepe, ale uvnitř přitom zažívají Wojakovo zoufalství. KANTBOT říká, že tuto fragmentalizaci pomáhají vytvářet a posilují sociální sítě.⁹

7 Jeremy Trevelyan BURMAN, "The misunderstanding of memes: Biography of an unscientific object", *Perspectives on Science, 1976–1999*, 2012 č. 1, s. 75–104.

8 Anti-Defamation League, "Pepe the Frog", *adl.org*, dostupné [online](#).

9 Alex Lee MOYER, "TFW NO GF", *Apple iTunes*, dostupné [online](#).

Ironie jako nástroj pro legitimizaci hate-speech

V této části se věnuju tezí publicistky Angely Nagle, která v knize *Kill All Normies* popisuje, jak vznik hnutí alt-right ovlivnily internetové výrazy postavené na ironii.¹⁰ Závěry Nagle následně srovnávám s tím, jak je reflektuje italský filozof Franco Bifo Berardi a věnuju se širšímu historickému kontextu – dávám je například do souvislosti s textem *K židovské otázce* z roku 1944, v němž Jean Paul Sartre analyzuje, jak před začátkem druhé světové války nacisté protlačovali do politického diskurzu ironii, aby jako humor zaobalili nejrůznější antisemitské výroky.¹¹ Necitelnost internetového jazyka a její prorůstání do mainstreamové kultury následně vztahuju na vlnu sebevražd a masových vražd, kterým se Franco Bifo Berardi věnuje v knize *Heroes*.

Nenávistné projevy v mainstreamové kultuře

Rok 2016 je ve spojitosti s nástupem Donalda Trumpa do čela USA podle Angely Nagle převratný v tom, že se nihilistický humor a ironický odstup přítomný v memech dostal do mainstreamu jako přímá opozice tradičních masových médií. Filozof Franco Bifo Berardi tuto situaci v poznámkách ke knize Nagles popisuje jako stav, v němž je univerzální rozum nahrazen sounáležitostí názorových skupin. Do popředí se dostává kombinace nacionalistických tendencí a falešného socialismu, podle které má uzavírání hranic národních států nebo odmítání migrace vést k ekonomické stabilitě. Trump, Putin, Salvini, Orbán, Erdogan nebo Módí dovedou změn ve společenských náladách obratně využít, aby necitlivost a rezignaci na základy etického chování propsali do svých politických programů.¹²

Epidemie masových vražd

Nihilistické nálady vedoucí k násilným činům jsou taky jedním z hlavních témat Bifovy knihy *Heroes*. Hrdinové příběhů, které zprostředkovává, jsou sebevrazi nebo masoví vrazi a ve většině případů v podstatě naplňují charakteristiky doomera-extremisty, kterému Bifo přezdívá „nekonvenční sériový vrah“. Od „normálních vrahů“, kteří zabíjejí pro vlastní uspokojení, se ti nekonvenční podle Bifa liší v tom, že trpí, a zločinci se stávají kvůli psychopatické snaze být vidět.¹³ Ta je posílena světonázorem

10 Angela NAGLE, *Kill All Normies*, Winchester, Washington: Zero Books 2017.

11 Jeet SHEER, „Ironic Nazis Are Still Nazis“, *The New Republic*, dostupné [online](#).

12 Franco „Bifo“ BERARDI, „Nella tempesta di merda. Franco Berardi „Bifo“ su «Kill All Normies» di Angela Nagle e la cultura dei meme di destra“, *Wuming Foundation*, dostupné [online](#).

13 Franco „Bifo“ BERARDI, *Heroes: Mass Murder and Suicide*, Londýn, New York: Verso Books 2015.

o dominanci silných, úspěšných jedinců – protože mezi ně tito lidé nepatří a jsou si toho zároveň vědomi, je vražedný útok poslední situací, v níž mohou moc nad druhými pocítit sami. Úkol ukončení svého vlastního pekla, do kterého je podle Bifa dostal systém finančního kapitalismu, potom přenechávají policejním zásahovým jednotkám. V knize se nerozebírá spirálování na internetových fórech, ale pesimistické vyhlídky doomsayers tu jsou zmíněny taky. Podle Bifa však podobné nálady nejsou důkazem ironie, ale hysterického hledání konspirací a skrytého zla. Ironický odstup totiž v případě takto naladěných memů velmi často přestává být ironií a přechází do sarkasmu nebo výhrůžek.

Sebe-organizace všeobecného intelektu: digitální mobilizace levice

V této části se zabývám tím, proč na opačném konci politického kompasu neexistuje stejně silná názorová opozice s podobným dosahem, jaký mělo v letech 2016–2020 právě hnutí alt-right. Mediální teoretik Mike Watson vidí v přístupu k memování napravo a nalevo jeden zásadní rozdíl – napříč příspěvky hnutí alt-right se dá vysledovat snaha protlačit jasně vymezený sociální řád, zatímco uživatelé identifikující se s levicovými myšlenkami podobně jasně stanovené cíle nemají. Jejich aktivita je v prostředí online her, sociálních sítí nebo internetových fór spojovaná se sdílením příspěvků bez skrytých programových prohlášení. Využívají rozšířené možnosti budování komunit, které prostředí internetu nabízí.¹⁴ Zatímco ultrapravicoví zastánci nadřazenosti jedné myšlenky nebo rasy si pro opodstatnění svých tezí ohýbají konkrétní teorie a jejich vize mohou působit jako novátorská, původní meme ideologie, levicově orientované online komunity se častokrát sdružují kolem textů konkrétních autorů a v lepším případě tak fungují spíš jako globální čtenářské kluby. Za jeden z takových klubů se dá považovat komunita sdružující se kolem umělce Joshua Citarely, ze kterého se během posledních pár let stal internetový výzkumník radikálních politických subkultur.

Přiblížení aktivit Watsona a Citarely je v kontextu dosahu memů hnutí alt-right a jejich prorůstání do mainstreamu spíš příkladem okrajových témat rezonujících v internetových subkulturách, jichž jsem sám součástí na úrovni pasivního předplatitele. Širší společensko-historický kontext, na který se dá vztáhnout absence globálně propojených levicově orientovaných aktivit s podobným dosahem jako alt-right, nabízí v knize *Futurability* Franco Bifo Berardi.¹⁵

14 M. S. YÁÑIZ, “Memes, Capitalism and Desire: An Interview with Mike Watson”, *EE&E Publishing*, dostupné [online](#).

15 Franco “Bifo” BERARDI, *Futurability: The Age of Impotence and the Horizon of Possibility*, Londýn, New York: Verso Books, 2017.

Protestní vlna šedesátých let

Bifo v souvislosti s chybějící sítí propojující levicové myšlenky přibližuje fungování studentských protestních hnutí z konce šedesátých let 20. století, na které nepřímo navázaly neoliberalní vzdělávací reformy. Zatímco doomeři zůstávají minimálně na ideové rovině v pasivní opozici, studentské protestní vlny šedesátých let se dovedly dobře mobilizovat – například když jejich stoupenci začali projevovat aktivní odpor vůči rostoucímu vlivu nově vznikajících soukromých korporací na fungování státních univerzit.

Nálady tehdejších studentských protestů se tak sice potkaly s frustrací průmyslových dělníků a jejich požadavky na snížení pracovní doby, intelektuální třída studentů ale v této vzájemné symbióze nedokázala spojit nevoli vůči námezdní práci s možnostmi technologické inovace. Pokud by k tomuto spojení došlo, bylo podle Bifa možné dosáhnout úplného osvobození od práce. Technologický pokrok v područí průmyslu ale nakonec neutěšené pracovní podmínky pouze částečně přesunul do digitálního prostředí. Neoliberalní politika si v sedmdesátých letech navíc zcela podrobila všeobecný intelekt jako hlavní sílu společenského poznání, která měla nahradit mechanickou práci dělníků.¹⁶

Podle Bifa se automatizace postupně stala nástrojem mocenského aparátu a kvůli tomu společenskou revoltu podobnou protestům z roku 1968 už nepotlačuje fyzický teror, ale jejím zárodkům předchází technologie, když manipulují s potřebami konkrétních zájmových skupin. Bifo proto za hlavní politickou výzvu současnosti považuje vytvoření technické platformy s cílem propojit miliony kognitivních pracovníků odmítajících vykořisťování mocenskými strukturami do globální sítě soustředící se na problémy, které kapitalistické uspořádání světa zneviditelňuje. Členy takové sítě označuje jako rebely s klávesnicí, kteří by na rozdíl od impotentního politického tlaku národních států společně mohli konkurovat síle velkých digitálních korporací typu Amazon, Google nebo Meta.¹⁷

16 *Ibid.*, s. 208–210.

17 *Ibid.*, s. 224–229.

Hegemonie digitálních platforem

Mediální teoretici Geert Lovink a Marc Tuters s Bifovými vizemi pracují v úvodu textu *They Say We Can't Meme*, v němž řeší, jestli obrázkové koláže zprostředkovávající levicovou politiku dokážou být mimo konzervativní mainstreamová média stejně efektivní, jako ty ultrapravicové. Podle nich k dekodování dominantní hegemonie velkých digitálních platforem nedochází kvůli tomu, že neexistuje strategie, která by se snahou o takovou proměnu systematicky pracovala. Dodávají, že po svržení technologických gigantů možná ani není uživatelská poptávka. Nemluví tak o neefektivnosti levicových memů, ale o nedostatečném počtu uživatelů, kteří by memetické vize uváděli v praxi.¹⁸ Dále připomínají, že ani strategie Donalda Trumpa se jenom nevezla na existujících společenských náladách, které by memy odrážely. Naopak, jeho kampaň pracovala s celou škálou přístupů, které dovedly skrze algoritmy sociálních sítí zacílit na poměrně malé a vyhraněné skupiny uživatelů.

Lovink a Tuters dochází k závěru, že levicové memy nemusí nabízet podobně definitivní řešení jako alt-right subverzivní strategie, ale že úplně stačí, když vyvolávají otázky a probouzejí u uživatelů imaginaci.¹⁹ Zatímco jako aktivity feministického hnutí nebo jiné příklady radikální kultury z šedesátých a sedmdesátých let překračovaly společenská tabu a dovedly zasáhnout představivost konzervativní společnosti, dnes si tento transgresivní přístup v mainstreamu přivlastnila alt-right. Levicové myšlenky naproti tomu zůstávají v představivosti úzkých skupin jejich podporovatelů.

Podle Bifa se zvýšená přítomnost agresivity a hrubosti v běžných projevech komunikace na internetu nedá považovat za důsledek kulturně-sexuální otevřenosti ze sedmdesátých let. Růst necitelnosti naopak připisuje tomu, že neoliberalní kultura počítá s překračováním společenských norem jako s podmínkou plného rozvoje konkurence a produktivity, což dokládají třeba strategie reklamního průmyslu. Bifo tuto epidemii nevládnosti přičítá proměně sociální interakce: lidská těla jsou izolovaná v komunikačním procesu digitálních platforem a interagují spolu jen jako ekonomické subjekty. Vlastnosti jako zdvořilost nebo citlivost jsou jim cizí, protože nemají možnost si je osvojit ve fyzickém nebo erotickém kontaktu.²⁰ Z této perspektivy jsou memy na politické rovině pouze jedním z mnoha způsobů, jak v závodech o optimalizaci prostředí ekosystémů digitálních platforem co nejrychleji ovládnout limbické systémy co největšího počtu uživatelů.²¹

18 Geert LOVINK, Marc TUTERS, "They Say We Can't Meme: Politics of Idea Compression", *Non*, dostupné [online](#).

19 *Ibid.*

20 Franco "Bifo" BERARDI, "Nella tempesta di merda. Franco Berardi "Bifo" su «Kill All Normies» di Angela Nagle e la cultura dei meme di destra", *Wuming Foundation*, dostupné [online](#).

21 Geert LOVINK, Marc TUTERS, "They Say We Can't Meme: Politics of Idea Compression", *Non*, dostupné [online](#).

Nevyužité možnosti nebo přirozený vývoj?

Přítomnost necitelnosti ve veřejném prostoru ale není pouze důsledek intuitivního nakládání s konkrétními obrázkovými kolážemi – meme není jen digitální produkt, který by z discordových pískovišť prosákl přímo do washingtonského Kapitolu. Na cirkulování, viditelnost a míru radikalizace, kterou memy umožňují, má mj. vliv prostředí digitálních platforem a jejich rostoucí vliv v současných mocenských systémech. Zatímco radikalizace jednotlivců završená masovou vraždou má poměrně přímočarý vývoj, nálady potenciálních voličů podobně lidsky ovlivňovat nejde. Formování jejich politického názoru a následné online nebo fyzické jednání je častokrát spojeno s tím, jak naším chováním v prostředí digitálních platforem manipuluje nastavení algoritmů sociálních sítí typu YouTube.

Trumpův příklad ukazuje, že ideologie je v základu opřena o srozumitelná hesla (MAGA), ale logická konstrukce vět je rozložená a formulování světonázoru je fragmentalizováno do nesouvislých sdělení nabízejících přehršel možných interpretací. Úkolem politika nebo někoho, kdo dnes usiluje o podporu veřejnosti, se tak zdá být ztělesnění charakteristik, pomocí nichž na začátku popisují Wojaka – fungovat jako archetypální postavička, která toho může říkat tolik, že se s tím ztotožní jedinci napříč nejrůznějšími názorovými spektry. A je jedno, jestli na začátku stojí strach z důsledků migrace nebo odpor k očkování – identita se dá během politické kariéry customizovat donekonečna.

Jestli se dá v něčem inspirovat uvažováním uživatelů podporujících hnutí typu alt-right, je to přístup, v němž se s významy pracuje tak, aby bylo možné se s informacemi šířenými politikem ztotožnit z různých perspektiv, na různých rovinách čtení. Např. se slovy jako socialismus nebo komunismus se totiž dnes pojí významy, které na určité politické úrovni dělají virální téma už z jejich samotného vyřčení. Mediálně zdatní jedinci mohou s těmito situacemi následně pracovat třeba tak, že jejich interpretace bude inspirovat někoho k tomu, aby vytvořil memetickou nákazu o síle žabáka Pepeho.

Taková strategie by ale musela být dlouhodobá a nemohla by cílit pouze na generaci, která byla nucena přijímat definice termínů jako socialismus od represivních autoritářských systémů. Joshua Citarella v kontextu komunikace s jinými voličskými skupinami upozorňuje na to, že s mladými uživateli internetu se vyplatí komunikovat dlouhodobě – mnoho zarytých alt-right radikálů z 4chanu tak postupně začíná objevovat i myšlenky nalevo. Politická identita totiž nemá pouze spirálující efekt, ale proměňuje se.²²

22 DrugCultGang, "The Materialist Left, Mark Fisher and Memes ft. Joshua Citarella", *Spotify*, dostupné [online](#).

Závěr

Ať už jsem tím v abstraktu myslel cokoliv, záměr vytvořit “formálně a obsahově inkluzivní open-source sdělovací prostředek” se mi v diplomové práci rozvést ani konkretizovat nepodařilo. Samotný text bych potom v kontextu témat zmíněných v práci připodobnil k přístupu, za nějž bývá kritizován Mike Watson – zaujal jsem v něm pozici, která není reflexí živé komunikace s konkrétními online komunitami, místo toho jsou v textu přeskupovány různé knižní a internetové zdroje, které rozvádím o další existující příklady.

Text Memetologie v tomto ohledu neberu jako novátorskou interpretaci, ale jako typ obsahu podaný z perspektivy, která mi v českém kontextu chybí. Dá se vnímat jako zprostředkování procesů probíhajících za obrázky, které nás obklopují a které původně nebyly vytvořeny za účelem finančního obohacení. Grafičtí designéři totiž dnes do mediálního prostoru vstupují především za účelem sebepropagace. To je typický jev prostředí, kterému dominuje nepoměr absolventů graficko-designérských ateliérů a zakázek z kulturních institucí, o které se pravidelně perou v soutěžích o nové redesigny starších redesignů. Z pojmů jako soběstačnost nebo udržitelnost se nestávají alternativy vůči zmiňované hegemonii technologických gigantů, ale fungují jako buzzwords grantových žádostí nebo jiných forem propagace jednorázové zakázkové práce, skrze niž je mj. pomocí systému Registr uměleckých výstupů financováno akademické prostředí českých uměleckých škol.

Publikační činnost, jíž je tento text součástí, proto necharakterizuji jako nezávislé prostředí – Glossy Research naopak vnímám jako platformu, která je kromě mnoha jiných faktorů závislá především na energii a vzájemném porozumění lidí, kteří na jejím vývoji participují.

Zveřejnění diplomové práce doplňuju o svůj text a překlad dvou článků, které vnímám jako příklady dobré praxe.

V textu *Debata o estetice písmenek je k ničemu. Pojďme navrhovat slova a věty, neříká Aleš Najbrt*²³ analyzuji archetypální příklad situace, v níž se grafický design dostává do veřejného diskurzu a zamýšlím se nad tím, jestli se podobné debaty dají vést jinak. Text *The internet didn't kill counterculture—you just won't find it on Instagram*²⁴ se věnuje různým formám kontrakultury, které v práci zmiňuji v souvislosti se studentskou protestní vlnou šedesátých let. Caroline Busta se ve svém příspěvku pro *Document Journal* zabývá možnostmi kontrakultury v prostředí digitálních platforem. Joshua Citarella potom v textu *How to Plant a Meme*²⁵ reflektuje dvouletý projekt, v rámci nějž se snažil v politicky orientovaných online skupinách generace Z zpopularizovat memy s konkrétním ideovým zaměřením.

Digitálně zveřejněný obsah bude vydán taky v tištěné a audio verzi.

23 Jakub POLÁCH, “Debata o estetice písmenek je k ničemu. Pojďme navrhovat slova a věty, neříká Aleš Najbrt”, *glossyresearch.org*, dostupné [online](#).

24 Caroline BUSTA, “The internet didn't kill counterculture—you just won't find it on Instagram”, *Document Journal*, dostupné [online](#).

25 Joshua CITARELLA, “How to Plant a Meme”, *Patreon*, dostupné [online](#).